

[Näin kamalia tilastoja lasten hädästä ei ole nähty – ja totuus on vielä karumpi \(iltalehti.fi\)](#)

Näin kamalia tilastoja lasten hädästä ei ole nähty – ja totuus on vielä karumpi

Lasten ja nuorten pääsy psykiatriseen hoitoon on heikentynyt tänä vuonna ennätysellisen paljon.

Moni lapsi ja nuori ei ole päässyt tarvitsemaansa hoitoon koronaepidemian aikana. Kuvituskuva. RIITTA HEISKANEN

Hanna Gråsten-Lahtinen

hanna.grasten-lahtinen@iltalehti.fi

14.12.2021 klo 6:59

- Hoitotakuu on koronapandemiassa pettänyt lasten ja nuorten psykiatriassa. Samalla apua tarvitsevia on yhä enemmän.
- Todellinen tilanne on virallista tietoa pahempi.
- Valvontaviranomaiset ovat monin paikoin aloittaneet tutkinnat hoitotakuun ylityksistä.

Ennätysmäärä lapsia ja nuoria ei ole päässyt psykiatrille laissa säädettyssä enimmäisajassa.

Pahimmillaan elokuussa 769 lasta ja nuorta – eli jopa 30 prosenttia psykiatrille ohjatuista – joutui odottamaan yli kolme kuukautta psykiatrille pääsyä. Tämä on enemmän kuin koskaan aiemmin THL:n tiedonkeruuhistoriassa.

Esimerkiksi Kuopiossa osa nuorista on joutunut odottamaan hoidon saamista kymmenen kuukautta. Espoossa lastenpsykiatria ei ole voitu ottaa lainkaan uusia asiakkaita kesän jälkeen.

Vaikka tilastot kertovat synkstä kehityksestä, todellinen tilanne on paljon vakavampi.

Asiantuntijat kertovat, että hoitotakuutilasto näyttää vain jäävuoren huipun lasten hädästä.

Tilastot eivät paljasta sitä, että osa lapsista ja nuorista on joutunut odottamaan tarvitsemaansa hoitoa vuosia.

Potilasturvallisuus vaarassa

Erityisen paha tilanne on Pohjois-Savossa.

Aluehallintovirasto (avi) määräsi lokakuussa Kuopion kaupungin korjaamaan lasten ja nuorten mielenterveyspalvelut lain vaatimalle tasolle maaliskuun 2022 loppuun mennessä.

Aville selvisi, että odotusajat lastenpsykiatriaan olivat keskimäärin 5–6 kuukautta ja nuorisopsykiatriaan noin 9–10 kuukautta.

– Siellä on jonottajia, jotka ovat saaneet lähetteen maaliskuussa lasten ja nuorten yksikköön, eivätkä he ole vielä saaneet hoitoa, sanoo Itä-Suomen avin aluehallintoylilääkäri **Marja Kuronen**.

Avin mukaan Kuopion kaupungin lääkäreille antama kielto kirjoittaa lähetteitä tiettyihin mielenterveyspalveluihin on saattanut vaarantaa potilasturvallisuutta.

Myös Pohjois-Savon sairaanhoitopiirin lasten- ja nuorisopsykiatrian hoitotakuuylitykset ovat nyt avin selvityksen kohteena. Lokakuun lopussa lähes joka toinen nuorisopsykiatria lähetteen saanut nuori odotti hoitoon pääsyä yli kolmen kuukauden enimmäisajan.

Hoitotakuu tarkoittaa laissa säädettyä takarajaa terveyspalveluihin pääsulle. Hoito on järjestettävä alle 23-vuotiaille kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun hoidon tarve on todettu.

Valvontoja käynnissä

Aluehallintovirastot ovat aloittaneet yhteensä 14 tutkintaa mielenterveyspalveluihin pääsystä. Valtaosa tapauksista koskee lasten ja nuorten palveluita.

Vakavimpien tapauksien valvontaan keskittyvä Valvira puolestaan tutkii lasten- ja nuorisopsykiatrian hoitotakuuylityksiä Pohjois-Savon, Etelä- ja Pohjois-Pohjanmaan sekä Varsinais-Suomen sairaanhoitopiireissä.

Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirissä lastenpsykiatrille pääsyä oli heinäkuun lopussa odottanut lähes joka toinen lähetteen saaneista lapsista. Lokakuun loppuun mennessä hoitotakuuylitysten osuus laski 4,9 prosenttiin.

Psykiatrian toimialajohtaja **Jyrki Heikkilä** kertoo, että lasten ja nuorten neuropsykiatrian tutkimustarve on lisääntynyt valtavasti. Kehitys alkoi jo ennen koronaepidemiaa.

– Selkeät tapaukset tulisi hoitaa perusterveydenhuollossa, mutta siellä ei ole ollut kapasiteettia näitä käsitellä. Valtaosa tapauksista tulee erikoissairaanhoidon ja se ruuhkautuu, Heikkilä toteaa.

Todellinen tilanne huonompi

Avin Kuronen kertoo, että etenkin psykiatriassa hoitotakuulainsäädäntöä pystyy kiertämään, ja piilojonot ovat todellisuutta.

Hoitoon pääsy voidaan kirjata tapahtuneeksi ensikäynnillä, vaikka potilaan varsinainen hoito toteutuisikin vasta kuukausien päästä, jolloin esimerkiksi terapia käynnistyy.

– Tilastot eivät kuvaa todellisuutta, Kuronen kiteyttää.

Esimerkiksi Espoon kaupungin lastenpsykiatrian yksikössä on sisäinen jono, joka ei näy suoraan hoitotakuutilastossa. Esossa lastenpsykiatria ei ole voitu ottaa uusia asiakkaita kesästä lähtien, eikä helpotusta ole näköpiirissä lähiajoille.

Lastenpsykiatrisen yksikön päällikkö **Anu Kivistö** kertoo, ettei sisäistä jonoa saada purettua toivotulla tavalla työvoimapulan takia.

Sisäisessä jonossa oleville lapsille on tulossa aikoja Kivistön mukaan tammikuun loppupuolelle tai helmikuun alkuun.

Hän korostaa, että kiireellisissä tilanteissa tulee hakeutua aina terveysasemien kautta Husin päivystykseen.

Juristi **Oskari Korhonen** Mielenterveyden Keskusliitosta huomauttaa, ettei esimerkiksi Kelan tukema kuntoutuspsykoterapia ole hoitotakuun piirissä.

– Se hankitaan yksityiseltä ammatinharjoittajalta, joka ei ole missään yhteydessä erikoissairaanhoidon. Potilaat heitetään yksin etsimään sopivaa

terapeuttia, ja siinä voi kestää jopa vuosia, että pääsee lopulta psykoterapeutin vastaanotolle, Korhonen toteaa.

Hän muistuttaa, että jo tieto pitkistä jonoista voi saada ihmiset lykkäämään hoitoon hakeutumista.

– Tämä lisää varjojonoja. Se kaunistaa tilastoa, mutta ei tarkoita, ettei hoidon tarvetta olisi.

Sitäkin tapahtuu, etteivät lapset ja nuoret pääse sen palvelun piiriin, jota tarvitsisivat ja josta eniten hyötyisivät.

– Esimerkiksi lasten ja nuorten psykiatrisia palveluita on siirretty kouluterveydenhuoltoon, mutta koulu- ja opiskelijaterveydenhuollossa ei ole käytettävissä tähän riittäviä resursseja tai valmiuksia, Etelä-Suomen avista kerrotaan.

”Emme ole halunneet lähteä kikkailemaan”

Husin lastenpsykiatriassa hoitoon pääsy vaikeutui loppuvuodesta 2020. Taustalla vaikuttaa jo vuosia jatkunut lähetemäärien voimakas kasvu sekä erityisesti lääkäripula.

Kolmannes lähetteen saaneista lapsista odotti Husissa lastenpsykiatria- pääsyä yli kolme kuukautta syyskuun lopussa 2021.

– Emme ole halunneet lähteä kikkailemaan siten, että toteuttaisimme ensikäynnin hoitotakuun määrittämässä ajassa ja laittaisimme lapset jonottamaan sisäisesti. Pyrimme siihen, että lastenpsykiatrinen tutkimus ja hoito voidaan tosiasiallisesti aloittaa ensikäynnistä, sanoo lastenpsykiatrian linjajohtaja **Leena Repokari** Husista.

Pirkanmaan sairaanhoitopiirissä lasten- ja nuorisopsykiatria- pääsy on ollut vaikeaa jo vuosia. Avi antoi sairaanhoitopiirille huomautuksen kesäkuussa lasten- ja nuorisopsykiatrian hoitoon pääsyn viiveistä, kuten myös vuonna 2019. Valvonta jatkuu yhä.

Nuorisopsykiatrian vastualuejohtaja, ylilääkäri **Riittakerttu Kaltiala** kertoo, että osastohoidon ylikuormitus on jatkunut kaksi vuotta.

Nuorten akuuttiosastolla on 12 vuodepaikkaa, mutta osastolla on jatkuvasti enemmän potilaita, pahimmillaan 20. Ylipaikoilla olevat nuoret nukkuvat patjoilla.

Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirissä lopetettiin toinen nuorisopsykiatrian osasto vuonna 2015. Osastohoidon tarvetta vähentämään tarkoitettulla avohoidolla ei ole Jyrki Heikkilän mukaan pystytty vastaamaan riittävästi nuorten tarpeisiin.

– Arviona on, ettei nykyinen osastopaikkamäärä riitä.

Tilanteiden kriisiytymisestä kertoo Heikkilän mukaan se, että nuorten ja nuorten aikuisten pakkohoitolähetteen määrä on kaksinkertaistunut viidessä vuodessa Varsinais-Suomessa.

Psykiatripula pahenee

Sairaanhoitopiirien mukaan tärkein syy hoidon viivästymiselle on pula psykiatreista.

Suomen psykiatriyhdistyksen puheenjohtaja **Erkki Isometsä** arvioi, että psykiatripula vaikeutuu lähivuosina. Psykiatreja eläköityy laajasti, eivätkä alalle hakeutuneet nuoret lääkärit riitä heitä korvaamaan.

Isometsä muistuttaa, että nykyinen psykiatripula on syntynyt vuosikymmenten saatossa, eikä tilannetta voida korjata nopeasti.

Psykiatripulaa pahentaa Isometsän mukaan olennaisesti se, että julkisen sektorin psykiatreja siirtyy jatkuvasti yksityissektorille.

Hakijamäärät psykiatrian erikoislääkärikoulutukseen ovat kuitenkin kasvaneet.

– Jos vuoden 2021 määrät toistuvat tulevina vuosina, ajan myötä tilanteen pitäisi helpottaa, Isometsä sanoo. Tämä tarkoittaa 6–7 vuoden viivettä, koska koulutusaika on pitkä.

Viikon hoitotakuuta koskeva hallituksen esitys on parhaillaan lausuntokierroksella. Kuva: Jenni Gästgivar

”Kokonaiskuvaa ei ole missään”

Kuntaliiton asiantuntijalääkäri **Tuula Kock** pitää keskeisenä ongelmana mielenterveyspalveluiden pirstaleisuutta.

Kunnittain on suuria eroja siinä, millaista palvelua on saatavilla kouluterveydenhuollossa sekä kasvatus- ja perheneuvolapalveluissa. Kaikki palvelut eivät välttämättä pelaa yhteen terveydenhuollon kanssa.

– Kokonaiskuvaa ei ole missään, Kock sanoo.

Iltalehden haastattelemat asiantuntijat ovat yhtä mieltä siitä, että erikoissairaanhoidon kantaa nyt liian suurta vastuuta lasten ja nuorten mielenterveysongelmien hoidosta.

– Perustasolla ei ole tahoa, jolle olisi osoitettu lievien ja osin keskivaikeiden lastenpsykiatristen häiriöiden hoito tai pitkäaikaisen kuntoutuksen seuranta. Tästä syystä erikoissairaanhoidon ohjataan myös sellaisia lapsia, joiden ongelmat eivät edellytä erikoissairaanhoidon arviota tai hoitoa, Husin Repokari toteaa.

Avin Kuronen toteaa, että huono kehityssuunta lasten ja nuorten mielenterveyspalveluiden saatavuudessa on jatkunut jo vuosia, mutta koronaepidemia toi järjestelmän puutteet selkeämmin esille.

Lastenpsykiatria pääsy vaikeutui korona-aikana myös Husissa. Kuva maaliskuulta 2020. Kuvaaja: Ville Männikkö/HUS

Viikon hoitotakuu tulossa

Hallitus on säätämässä perusterveydenhuoltoon viikon hoitotakuun, eli hoitoon tulisi päästä viikossa hoidon tarpeen arvioinnista myös mielenterveyspalveluissa.

Kukaan ei kuitenkaan tiedä tarkkaan, mistä lähtötilanteesta tiukempaa takuuta lähdetään toteuttamaan mielenterveyspalveluissa.

THL:n kehittämispäällikkö **Kaisa Mölläri** kertoo, ettei perusterveydenhuollon osalta ole olemassa tilastoja lasten ja nuorten mielenterveyspalveluiden hoitoon pääsystä.

Hallitus myöntää itsekin hoitotakuuesityksessään lähtötilanteen olevan vaikea.

– Lasten ja nuorten perusterveydenhuollon mielenterveyspalveluissa olevat puutteet ja viiveet ovat nykyisin aiheuttaneet mielenterveysongelmien pitkittymistä ja vaikeutumista, samalla kun erikoissairaanhoidon psykiatriset palvelut ovat ruuhkautuneet pahoin, esityksessä todetaan.

Kuopion kaupungin terveysjohtaja **Pertti Lipponen** uskoo, että Kuopiossa hoitoon pääsy parantuu, kun kaupunki ja sairaanhoitopiiri selkeyttävät työjakoaan. Kaupunki myös rekrytoi yhdeksän henkilötyövuoden edestä lisää ammattilaisia jonojen purkamiseen.

Viikon hoitotakuu vaikuttaa Lipposesta kuitenkin käytännössä mahdottomalta toteuttaa mielenterveyspalveluihin.

Juurisyiden etsintää

Iltalehden haastattelemat sairaanhoitopiirien ja kuntien edustajat kertovat kehittäneensä toimintatapoja perusterveydenhuollossa keventääkseen erikoissairaanhoidon mielenterveyspalveluiden kuormitusta. Ongelma on resurssipulassa.

Vaikka lähetemäärät ovat yli kolminkertaistuneet kymmenessä vuodessa, resursseja ei ole tullut samassa suhteessa palvelujen kysyntään nähden, huomauttaa Pohjois-Pohjanmaan lastenpsykiatrian vastuualueen johtaja, ylilääkäri **Mirjami Mäntymaa**.

– Hoitopolkuja on kehitetty hienosti yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Prosessien toimimattomuus johtuu pääosin resurssien puutteesta, sanoo Espoon Anu Kivistö.

Osa toimijoista, kuten Hus, on myös ostanut palveluja yksityisiltä palveluntuottajilta jonojen purkamiseksi.

Pirkanmaan Kaitiala sanoo, ettei lasten ja nuorten mielenterveysongelmiin voida vastata vain hoidolla.

Hänestä pitäisi pystyä selvittämään juurisyitä lasten ja nuorten psyykkiseen oirehtimiseen.

– Nuorten arki on viritetty liian vaativalle tasolle. Koko yhteiskunnan tasolla pitäisi pohtia, saavatko lapset ja nuoret riittävästi aikuisen tukea ja sellaista ohjausta, mitä he tarvitsevat.

LUE MYÖS

Tämä on tilanne hoitoon pääsyssä

– 31 prosenttia lähetteen saaneista lapsista odotti lastenpsykiatrille pääsyä yli kolme kuukautta sairaanhoitopiireissä lokakuun lopussa 2021.

– Erikoissairaanhoitoa tarjoavissa terveystieteiden keskuksissa tilanne on vielä synkempi. Yli puolet lastenpsykiatria lähetteen saaneista ei päässyt hoitoon kolmessa kuukaudessa elo- ja syyskuussa 2021. Lokakuussa osuus oli 40 prosenttia.

– Nuorisopsykiatria pääsy vaikeutui erityisen paljon kesällä 2021. Elokuun lopussa 24 prosenttia lähetteen saaneista ei päässyt nuorisopsykiatria kolmessa kuukaudessa. Lokakuussa osuus oli 10 prosenttia.

– Terveystieteiden keskuksissa jopa 72 prosenttia lähetteen saaneista nuorista ei päässyt hoitotakuuajassa nuorisopsykiatrille elokuun lopussa 2021. Lokakuun lopussa osuus oli 55 prosenttia.

LUE MYÖS

Tämä on tilanne hoidon arviointiin pääsyssä

– Lasten ja nuorten (alle 23-vuotiaat) hoidon tarpeen arvioinnin edellyttämät tutkimukset ja erikoislääkärin arviointi on tehtävä kuudessa viikossa lähetteen saapumisesta.

– Heinäkuussa 2021 ennätysmäärä lähetteen saaneita lapsia ja nuoria, eli 190 nuorta, ei päässyt hoidon tarpeen arviointiin lakisääteisessä ajassa.

– Kun tarkastellaan erikseen lasten- ja nuorisopsykiatria, selviää, että lähes puolet lähetteen saaneista lapsista joutui odottamaan lastenpsykiatrian hoidontarpeen arviota yli kuusi viikkoa heinäkuussa 2021. Lokakuun lopussa osuus oli 11 prosenttia.

– Synkin tilanne on nuorisopsykiatriassa. Elokuun lopussa 56 prosenttia lähetteen saaneista nuorista odotti hoidon tarpeen arviointia yli kuusi viikkoa, ja lokakuun lopussa kolmannes.